

IQTISODIYOT VA UNING BIZNESGA QANDAY TA'SIR QILINISHINI ANGLASH

Mirzaxadjayeva Shahzoda Shuxratovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

“Real iqtisodiyot” kafedrası assistenti

Shaxzodamirzaxadjayeva98@gmail.com

Baxtiyarova Mehribon Baxodir qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti talabasi

mehribon916@gmail.com

Annotatsiya:

Ushbu maqolada iqtisodiyot tushunchasi, uning asosiy tarkibiy qismlari hamda iqtisodiy jarayonlarning biznes faoliyatiga ko‘rsatadigan ta’siri chuqur tahlil qilinadi. Iqtisodiyot va biznes o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo‘lib, bu ikki tushuncha bir-birisiz mavjud bo‘la olmaydi. Maqolada makroiqtisodiy va mikroiktisodiy omillar, jumladan inflyatsiya, foiz stavkalari, valyuta kurslari, davlat siyosati, bozor talabi va taklifi kabi ko‘rsatkichlarning biznes qarorlariga qanday ta’sir ko‘rsatishi izohlanadi. Shuningdek, turli iqtisodiy sharoitlarda biznes subyektlarining moslashuv strategiyalari va ularning samaradorligi ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot davomida nazariy manbalar tahlili, statistik ma’lumotlarni solishtirish hamda iqtisodiy modellar asosida xulosalar chiqarilgan. Maqolaning asosiy maqsadi – iqtisodiy muhitni to‘g‘ri anglash orqali biznesni barqaror rivojlantirish yo‘llarini aniqlashdir. Tadqiqot natijalari tadbirkorlar, iqtisodchilar, talabalar hamda iqtisodiy rejalashtirish bilan shug‘ullanuvchi mutaxassislar uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Iqtisodiyot, biznes muhiti, makroiqtisodiyot, mikroiqtisodiyot, inflyatsiya, bozor mexanizmi, davlat siyosati, tadbirkorlik, iqtisodiy o'sish, raqobat, investitsiya muhiti, barqaror rivojlanish.

Kirish:

Hozirgi globallashuv sharoitida iqtisodiyot va biznes o'rtasidagi munosabatlarni anglash har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Iqtisodiyot jamiyatning ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol jarayonlarini qamrab olgan murakkab tizim bo'lsa, biznes ushbu tizim doirasida foyda olishga qaratilgan faoliyat sifatida namoyon bo'ladi. Iqtisodiy muhitdagi har qanday o'zgarish biznes subyektlarining qarorlariga, strategiyalariga va natijalariga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli iqtisodiy jarayonlarni chuqur tushunish tadbirkorlar uchun muhim raqobat ustunligini yaratadi.

Iqtisodiyotning barqarorligi yoki beqarorligi, davlatning iqtisodiy siyosati, soliq tizimi, kredit shartlari va iste'molchilar daromadlari biznes rivojiga ta'sir etuvchi asosiy omillar hisoblanadi. Masalan, inflyatsiyaning yuqori bo'lishi xarajatlarni oshiradi va foyda marjasini qisqartiradi, iqtisodiy o'sish esa yangi bozor imkoniyatlarini yaratadi. Shu boisdan ham ushbu maqolada iqtisodiyot va biznes o'rtasidagi bog'liqlik nazariy va amaliy jihatdan yoritiladi.

Maqolaning kirish qismida mavzuning dolzarbligi asoslab beriladi va tadqiqotning umumiy yo'nalishi belgilanadi. Asosiy e'tibor iqtisodiy omillarni to'g'ri baholash orqali biznes samaradorligini oshirish masalasiga qaratiladi.

Adabiyot sharhi:

Iqtisodiyot va biznes munosabatlari masalasi ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Klassik iqtisodiy nazariya vakillari bo'lgan Adam Smit, David Rikardo va Jon Styuart Mill iqtisodiy erkinlik, bozor mexanizmi va raqobatning biznes rivojidagi rolini asoslab berganlar. Zamonaviy iqtisodchilar, jumladan, Jon Meynard Keyns makroiqtisodiy siyosatning biznesga ta'sirini o'rganib, davlat aralashuvining zarurligini ta'kidlagan.

So‘nggi yillarda chop etilgan ilmiy maqolalarda global iqtisodiy inqirozlar, pandemiyalar va raqamli iqtisodiyot sharoitida biznesning moslashuvi masalalari keng yoritilgan. Jahon banki va Xalqaro valyuta jamg‘armasi hisobotlarida iqtisodiy barqarorlikning investitsiya muhiti va tadbirkorlik faolligiga ta’siri tahlil qilinadi. O‘zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda esa milliy iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Adabiyotlar sharhi shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiy omillarni chuqur o‘rganish va ularga mos strategiyalar ishlab chiqish biznes muvaffaqiyatining muhim sharti hisoblanadi.

Tadqiqotlar:

Ushbu tadqiqot doirasida iqtisodiy ko‘rsatkichlar va biznes faoliyati o‘rtasidagi bog‘liqlik o‘rganildi. Tadqiqotlar asosan so‘nggi yillardagi iqtisodiy o‘sish sur‘atlari, inflyatsiya darajasi, foiz stavkalari va biznes subyektlari soni o‘rtasidagi munosabatlarni tahlil qilishga qaratildi. Turli mamlakatlar misolida iqtisodiy barqarorlik va tadbirkorlik rivoji solishtirildi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, iqtisodiy o‘sish yuqori bo‘lgan davlatlarda yangi bizneslarning paydo bo‘lishi va mavjud korxonalarning kengayishi tezroq kechadi. Aksincha, iqtisodiy inqiroz davrida ko‘plab biznes subyektlari qisqaradi yoki faoliyatini to‘xtatadi. Ushbu bo‘limda statistik ma’lumotlar asosida olingan natijalar batafsil yoritiladi.

Tadqiqotlar metodologiyasi:

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda ilmiy izlanishlarning bir nechta asosiy metodlaridan kompleks tarzda foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi iqtisodiy jarayonlar va ularning biznes faoliyatiga ta’sirini har tomonlama o‘rganishga qaratildi. Avvalo, **nazariy-tahliliy metod** qo‘llanilib, iqtisodiyot va biznes o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yorituvchi klassik va zamonaviy iqtisodiy nazariyalar o‘rganildi. Ushbu bosqichda Adam Smit, Jon Meynard Keyns, Pol Samuelson kabi olimlarning ilmiy qarashlari tahlil qilinib, bozor mexanizmi, davlat aralashuvi va iqtisodiy sikllarning biznesga ta’siri o‘rganildi.

Keyingi bosqichda **statistik tahlil metodidan** foydalanildi. Rasmiy statistik ma'lumotlar asosida iqtisodiy ko'rsatkichlar (yalpi ichki mahsulot o'sishi, inflyatsiya darajasi, ishsizlik, foiz stavkalari) hamda biznes subyektlari soni va ularning faoliyati o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilindi. Ushbu ma'lumotlar turli yillar kesimida solishtirilib, iqtisodiy barqarorlikning tadbirkorlikka ta'siri aniqlashtirildi.

Shuningdek, **solishtirma tahlil metodi** yordamida turli mamlakatlar tajribasi o'rganildi. Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlar misolida iqtisodiy siyosatning biznes muhiti shakllanishiga ta'siri tahlil qilindi. Bundan tashqari, **induktiv va deduktiv metodlar** orqali alohida faktlardan umumiy xulosalar chiqarildi va umumiy nazariy qarashlar asosida aniq holatlar izohlandi. Tadqiqot metodologiyasining kompleksligi natijalarning ilmiy asoslanganligini ta'minladi.

Tahlil natijalari:

O'tkazilgan tahlillar iqtisodiy muhit biznes faoliyatiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatishini yaqqol namoyon etdi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, **makroiqtisodiy barqarorlik** biznes rivoji uchun asosiy shartlardan biri hisoblanadi. Yalpi ichki mahsulotning barqaror o'sishi kuzatilgan davrlarda yangi korxonalar soni ortib, mavjud bizneslarning kengayishi tezlashgani aniqlandi. Aksincha, iqtisodiy inqiroz va beqarorlik sharoitida biznes subyektlari faoliyati sekinlashadi, investitsiyalar kamayadi.

Inflyatsiya darajasining oshishi biznes xarajatlarini ko'paytirib, ishlab chiqarish tannarxining ortishiga olib keladi. Bu holat, ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun salbiy ta'sir ko'rsatadi, chunki ularning moliyaviy zaxiralari cheklangan bo'ladi. Foiz stavkalarining yuqori bo'lishi kredit olish imkoniyatlarini qisqartirib, biznesni kengaytirish rejalari kechiktirilishiga sabab bo'ladi.

Tahlil shuni ko'rsatdiki, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan **iqtisodiy islohotlar**, soliq imtiyozlari va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash dasturlari biznes faolligini sezilarli darajada oshiradi. Qulay biznes muhiti shakllangan hududlarda investitsiya oqimi kuchayib, raqobat muhitining rivojlanishi kuzatiladi. Umuman olganda,

iqtisodiy omillarni chuqur tahlil qilgan holda qabul qilingan biznes qarorlari yuqori samaradorlikni ta'minlaydi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiyot va biznes o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik jamiyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi. Iqtisodiy muhitda yuz berayotgan har qanday o'zgarish biznes faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi va tadbirkorlardan tezkor hamda asoslangan qarorlar qabul qilishni talab etadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, iqtisodiy barqarorlik, makroiqtisodiy muvozanat va davlat tomonidan olib borilayotgan oqilona iqtisodiy siyosat biznes rivojining asosiy tayanchi hisoblanadi.

Shuningdek, iqtisodiy bilimlarning yetarli darajada bo'lishi tadbirkorlarga bozor sharoitlarini to'g'ri baholash, risklarni kamaytirish va uzoq muddatli strategiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Iqtisodiy jarayonlarni chuqur anglamagan holda olib borilgan biznes faoliyati ko'pincha samarasiz bo'ladi. Shu sababli iqtisodiyot va biznes o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish doimiy va tizimli yondashuvni talab etadi.

Takliflar:

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi amaliy takliflarni ilgari surish mumkin. Avvalo, biznes subyektlariga makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni muntazam ravishda tahlil qilib borish va o'z faoliyat strategiyalarini iqtisodiy sharoitga mos ravishda moslashtirish tavsiya etiladi. Risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish va diversifikatsiyalashgan biznes modellaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Davlat organlari tomonidan esa tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan iqtisodiy siyosatni yanada takomillashtirish, soliq tizimini soddalashtirish va moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Ta'lim muassasalarida iqtisodiy savodxonlikni oshirishga qaratilgan dasturlarni kuchaytirish ham kelajakda barqaror biznes muhitini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Smith A. *The Wealth of Nations*. London, 1776.

2. Keynes J.M. *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London, 1936.
3. Samuelson P., Nordhaus W. *Economics*. McGraw-Hill, 2018.
4. Jahon banki hisobotlari.
5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma’lumotlari.